

Het oud-archief noch de Oudheidkamer van Goor leveren maar weinig op over ds Hoseas MEILING (S.66) en zijn voorgeslacht. Vorderingen sindsdien : In 't gezin Meiling-Raterink werd als eersteling en oudste zoon geboren ZENO (1693 - 1747, pred. te Goor, later hoogl. te Lingen).

- a. Er van uitgaande, dat in menige familie de eerste mannelijke telg naar de grootvader van vaders kant werd vernoemd, kwam ik tot de hypothese, dat de vader van ds H.M. ZENO zou kunnen heten.
- b. Toen de eerste dochter ter wereld kwam, kreeg zij de namen CHRISTINA GEERTRUIDA (1701 - 1780 , tr. 1727 met ds J.J. Slaterus). Nu wist ik, dat de naam van de grootmoeder van moeders zijde GEERTRUIDA toe laer was, - dús zou 't niet ongerijmd zijn aan te nemen, dat CHRISTINA de voornaam was van Hoseas' moeder.

Met deze hypothesen gewapend ging ik naar 't Rijksarchief te Arnhem om te zoeken in bescheiden van Borculo (waar H.M. immers vandaan kwam). Maar in het doopboek, dat de jaren bestrijkt waarin H.M. geboren kan zijn = plm. 1665, vond ik hem niet. Niet zo verwonderlijk als we bedenken, dat het boek in deze jaren (in vergelijking met voorgaande jaren) slechts summier is bijgehouden, denkkelijk te wijten aan ouderdomsgebreken van de predikant Havenbergius.

Na wat snuffelen stootte ik op een civiel proces-stuk uit 1684 (VIIIa 11a 138-3), waar een ZENO M. (oud-burgemeester) als getuige optrad. Hij verklaarde daar: "omtrent 66 j. out te zijn, alhyr niet geboren en in zijn jonckheit buitenslandts ende in den oorlog eenige iaeren verkeert te hebben, maer de meeste tijdt sijns levens verkeert te hebben alhyr, ende over 40 iaeren getrouwt synde, alhyr te Borculo vast wooninge gehadt te hebben".

Diezelfde middag vond ik een stuk over een erfenis (id. 140-1) uit 1691, waarin van een dr Henricus M. verklaard wordt, dat hij is "Erffuijter van den boedel van zijne zalige moeder CHRISTINA van EYBERGEN, weduwe van wijlen ZENO M." En dan staat er nog bij, dat de grootvader van deze dr Henricus OOK HENRICUS heette en 4 kinderen naliet: Jacobus, Hoseas, ZENO en Gertrud.

(Ik heb nog net op tijd deze stukken kunnen inzien, want sinds kort staan zij wegens hun broze staat niet meer ter beschikking van het publiek).

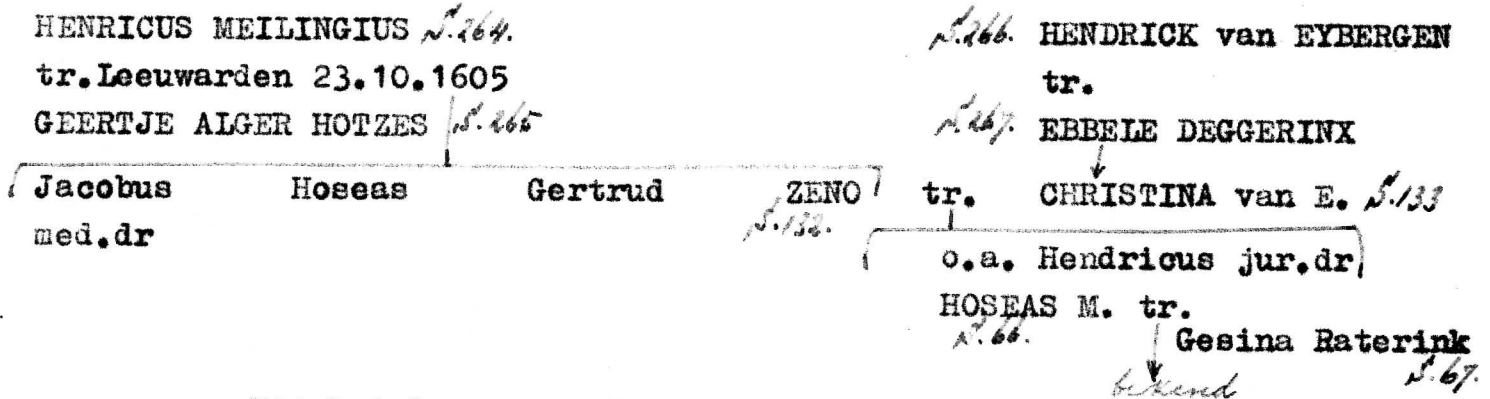
Ik kon er dus van op aan:

1. dat de ouders van ds Hoseas heetten ZENO M. en Christina van Eybergen,
2. dat zijn grootvader van vaders zijde HENRICUS heette en
3. dat bovengenoemde "Erffuijter" (executeur testamentair) Henricus een broer van Hoseas was.

Maar nu die grootvader HENRICUS... Hij kon niemand anders zijn dan de predikant, die de zijde der Remonstranten koos, want:

1. zijn zoon Zeno verklaarde (in 1684), dat hij niet te Borculo geboren was en
2. ds Henricus M. had geweigerd de "Acte van stilstand" te ondertekenen (wat de Dordtse vaders eisten) en dus had hij, als banneling een zwervend leven moeten leiden, op de vlucht voor de wereldlijke overheid (die het ban-vonnis over onwillige predikanten had uit te voeren). Op deze zwerftocht moet zijn zoon ZENO geboren zijn.

Ik wil niet vooruitlopen op deze donkere periode uit het leven van deze predikant en zijn gezin, maar proberen de avonturen van deze voorzaat te schetsen. De bronnen, waaruit ik putte, staan aan 't slot van het verhaal genoemd. Wél geef ik hier, voor alle duidelijkheid een simpel schema (aangevuld met enige elders verkregen informatie):

Uit het leven van Henricus Meilingius. Evenals zijn jongere broer Johannes (die te Franeker studeerde en pred. werd te Ruurlo en Genemuiden en later bekend stond als een roerige Remonstrant) was H. (plm. 1575) te Borculo geboren. De namen van zijn ouders zijn mij niet bekend, - ik gis, dat zijn vader Zeno heette (chirurgijn en zaakwaarnemer) en misschien was de chirurgijn Otto M. (ook burgem.) een broer van H. en Joh. Wellicht is de familie afkomstig uit Borne, waar in de 16-de en 17-de eeuw "richters" met de namen Otto, Henricus en Jacobus voorkwamen.

De kerkelijke situatie van Borculo en Eibergen was zo omtrent 1600 nogal gecompliceerd. Plm. 1550 had een hervorming in lutherse geest plaatsgevonden (de landsheer was nl.luth.). In 1579 liet het domkapittel van Munster het landje bezetten: men vond er een kerk tussen rk. en luth.in. De luth.graaf Joost van Limburg Styrum meende recht op het gebied te hebben en vond steun bij de Staten Generaal der Nederlanden. Ook de Gereformeerde kerk probeerde houvast te krijgen. - De laatste kath. pastoor van Borculo, Bernardus van Holl, die slechts aarzelend met zijn kudde naar de Geref.kerk was overgegaan en zich nog in ongeveer 1616 beklagde, dat verscheidene burgers en huislieden de luth.prediking in de hofkapel bleven volgen, keerde in 1619 tot de rk.kerk terug en werd dientengevolge als predikant afgezet.

De contrasterende stromingen, gevoegd bij de vriendschap, die de graaf voor de familie Meiling gevoelde (waarvan Henricus later zovaak profiteerde), kunnen er toe geleid hebben, dat de jonge Henricus (evenals zijn broer Johannes) een zekere relativerende houding aannam tegenover kerkelijke precisie en met dwingend kerkelijke tucht weinig op had.

Waar hij gestudeerd heeft, is mij onbekend. Maar candidaat geworpen bij de Hervormden, nam hij in 1602 het beroep aan naar Ruurlo. Eens wordt de klacht luid, dat hij het Avondmaal uitdeelt aan ieder die dat wenst... wat niet conform de voorschriften is. M. bleef te R. tot 1605, toen hij de gemeente Huizum bij Leeuwarden ging dienen. Dat was niet naast de deur! Hoe kwam hij daar toe? Relaties? De verhuizing ging blijkbaar met gezwinde spoed, althans hij nam de voorgeschreven Acte van ontslag niet mee. Daarover schreef de classis Zutphen een ontstichte brief (9.4.'05) aan die van Leeuw. en vermaande M. ten spoedigste naar R. terug te keren. Maar daaraan gaf hij geen gehoor. Was er een vrouw in het spel geweest? Kende hij haar van vroeger? Men zou 't haast vermoeden, want reeds 23.10.1605 trouwde hij te Leeuwarden met Geertje Alger Hotzes, denkelijk een dochter van Alger Hotzes, die 14.11.1602 als lidmaat in de Herv.gem.van L. werd opgenomen.

M.' kanselgaven bleven in zijn vroeger gewest niet onopgemerkt en zo gebeurde het, dat de bevoegde instanties (burgem. incluis) van Arnhem een beroep op hem uitbrachten. Voorzien van de benodigde testimonia werd hij oct.1610 te A.bevestigd.

Wagenaar schreef: "Vurig van karakter en machtig welsprekend sleepte hij allen en alles mee. Hoog en laag stroomde ter kerk.

Merlang werd de opkomst bij de weekdiensten op Woensdagavond zoo geweldig, dat de Broerekerk niet meer "sufficient" was om de scharen te bevatten en de Grote kerk moest worden gebruikt. Toen M... in 1611 te Utrecht beroepen werd, dwong men hem te blijven. In '12 stond M. op 't hoogtepunt van zijn roem. Ging hij in zijn vurig anti-remonstrantisme ook sommigen te ver, anderen juichten hem toe..."

De classis Wageningen verkoos hem, hoewel afwezig, om haar kerken te vertegenwoordigen op de synode van Harderwijk. Bij de aanvang hield hij daar de synodale preek over Hand. 20:28, 29, de "wolvenpreek" (Baudartius). "Heftig toornde hij tegen 't wolvengebroed, dat uit Stettin (nl. de Socinianen J.) den wijnberg des Heeren in de Nederlanden kwam verwoesten en liet gevoelen, dat ook in Gelderland predikanten waren, die met de sociniaanse Arminianen heulden. Deze oratorie ontstemde niet weinig de Betuwanaren, en ook de H.H. Magistraten van Arnhem waren te goed bevriend met Oldenbarnevelt om zulk een buitensporigheid te kunnen verdragen".

Maar dan...? Heeft hij ingezien, dat hij te ver was gegaan? Was zijn overdreven heftige "wolvenpreek" een poging geweest om innerlijke onzekerheid te overstemmen? In elk geval: op de cl. verg. van Voorst 21 en 22.4.1613 blijkt, dat hij noch zijn arnhemse collega Bruman het te Harderwijk opgestelde formulier heeft willen ondertekenen. In dit formulier beleed men, dat de leer, vervat en begrepen in Confessie en Catechismus in alles schriftmatig was te achten. Bezwaren werden tegen M. ingebracht en zoals dat wel meer gaat: er kwamen nu mensen andere onordelijkheden aandragen. Zo zou hij te Borculo hebben gepredikt en een lijkpreek op kasteel Hoekelum hebben gehouden (prediken in een andere gemeente was verboden zonder consent).

Toch is een en ander in der minne geschikt. Ja, men stelde op zijn arbeid hoge prijs. Dat blijkt uit een notitie in het arnhems kerkboek (16.7.1615): "Dom. H. M. hebbende georegen eene beroeping van die van HUISSUM in Vrieslandt, vraecht den kerckenraedt hoe hie hem in deese saecke soude mogen draghen. Die k. r. adviseert om reden dat hie behoort hijr te blijven en in sijnen dienst te continueren".

In de kerkeraad van 23.9.1616 toonde M. een brief van beroep naar EIBERGEN en daarheen wenst hij te gaan. De collator, de graaf van Limburg, heer van Eib. en Borculo, had zijn keuze op hem gevestigd, omdat M. uit Borculo geboortig was en de graaf hem bijzonder genegen was. In de verg. van 20.10 deelde M. mee, dat hij het

beroep had aangenomen "by provisie voor één jaer". Al klonken er protesten, toch kreeg hij bij grote meerderheid van stemmen een goed getuigenis aangaande leer en levenswandel mee. Maar! De cl. Zutphen en de Gedeputeerden van het Zuiderquartier wilden het beroep niet approberen en er kwam een onaangename briefwisseling op gang tussen hen en de graaf (die zij wegens zijn luth. sympathieën niet konden uitstaan). Ook het Hof te Arnhem werd in de zaak gemoeid. De arnhemse burgerij kwam in 't geweer en wilde M. wederom in A. beroepen hebben. M. zat er wat weerloos tussen en deed nu moeite bij zijn grafelijke vriend om in Borculo tot diens hofprediker benoemd te worden. De cl. was daarover alweer gebelgd, vrezende dat M. in de binnenkort te verwachten vacature (bij de Hervormden) te Borculo beroepen wilde worden.

In arren moede is M. uit Eibergen (waar hij al begonnen was) vertrokken. Waarheen is onbekend : een tijd van omdolen brak aan en zijn zaak kwam in vele classicale en synodale vergaderingen aan de orde... met betichtingen van "onwettelyckheyt ende onstichtelikheyt" ...en het prediken werd hem verboden. Zijn weg leidde naar de Remonstranten, hoewel hij onder hen geen rol van betekenis heeft gespeeld. In zijn "Remonstrantie" van aug. 1619 klaagt hij zijn rechters aan.

Wegens zijn weigering de "Acte van stilstand" te ondertekenen moest hij in de vlucht zijn heil zoeken, want de straf was verbanning en de wereldlijke overheid had arrestatie en ban-vonniss uit te voeren. M. werd in deze jaren gesignaleerd o.a. te Delden, Hengelo, Bocholt... want het prediken wilde hij niet laten (zie zijn "Remonstrantie").

In mei 1622 durfde M. zich te vestigen in Borculo, waar hij een huis had gekocht en... waar hij zich in de gunst van magistraat en burgerij mocht verheugen. Maar toch wilden Gedeputeerden van het Zuiderquartier hem via het Hof het land uit hebben. De borculose richter De Rode, met de uitvoering belast, vond M. nooit thuis. M.'s vrouw zeide hem, dat haar man nooit over te halen zou zijn de Acte van st. te ondertekenen. Daar achter de schermen de graaf tegenwerkte, verzocht de richter eerbiedig aan het Hof van zijn opdracht tot arrestatie ontheven te zijn. Het Hof schijnt zich daarbij te hebben neergelegd.

In 1623 heeft M., ondersteund door de magistr. van B. verzocht (bij het Hof) om "landwinning" = opheffing van de ban. Opmerkelijk is 't stellig, dat M. dit verzoek opstelde kort nadat in

Die Acte luidde: "Ik, onderschreven, belove en verkla-
re mits desen in goeder conscientie en oprechte-
lijk, dat ik my van nu af en voortaan sal onthouden
van alle kerkelijke diensten, en bedieningen en wat
daer af dependeren magh, in 't heimelijk of in 't
openbaer, directelijk of indirectelijk, soo wel in
als buiten de steden, dorpen en plaetsen van de ge-
unieerde Provinciën, en het ressort van dien,

*De aanslag op H.
werd 6. 2. 1623 bekend.*

(toevoeging van 1623 na de aanslag op Maurits: verklare
mede in geenerlei maniere plichtig te zijn aan het
moordaedig complot tegen den Staet, en op den persoon
van zijn Ex.: den Prinsse van Oranje voorgenoomen, noch
eenige wetenschap daer van gehad te hebben. Als ook
niet te zijn van soodaenige Societeit, dewelke soude
sustineren moogen, dat men de tegenwoordige regenten en
magistraten van dese Provinciën, niet gehouden soude
zijn te gehoorsaemen, en dat ik self van soodanige
opinie niet en ben, maer ter contrarie een afschrik
daer van sy hebbende, belovende alle sulke en andere
machinatie tēgens den tegenwoordigen Staet, soo haest
die tot mijner kennisse sullen koomen mogen, aen de Re-
genten van dien te kennen te geven),

Maer dat ik my (voorts) burgerlijk, in alle modes-
tie en stilligheit als een particulier ingeseten
sal comporteren en draegen, en my nae de beveelen
van de Overheit sal reguleren, en deselve gehoor-
saemen, in oirconde der Waerheit is dese by my on-
dertekent op den... "

Brandt Hist. der Ref.
IV 998/9.

Nijmegen een drietal rem.-gezinde predikanten na gesprekken met hun contra-rem.collega's en de kerkeraad aldaar een overeenstemming hadden bereikt ,waarbij de remonstr.dominees wel het nodige water in hun wijn hadden moeten gieten. Dit heet het Nijmeegs Accoord van maart 1623 en begrijpelijk is 't,dat dolende remonstrantse predikanten met een beroep op dit Accoord probeerden weer toegang te krijgen tot hun voormalige bediening. In goed-remonstrantse kring zag men dit met lede ogen gebeuren en een tegenstander van het Acc. liet vernemen,dat dit Acc.alleen aanvaard kon worden door lieden,"die de moedt,door swaerigheden afgemat,lieten vallen en sich als overwonnen wilden overgeven" (V.d.Borre). - Moeten wij nu aannemen,dat Meilingius hier een kans zag tot rehabilitatie,- genoeg gekregen had van een "buitenstaander" te zijn? Was zij "vurig karakter" op den duur toch niet bestand tegen de hindernissen hem in de weg gelegd? Heeft zijn vrouw hem overreed,die immers zo'n zware last had moeten torsen? Wij moeten er naar raden.

Waarschijnlijk heeft hij de "landwinning" bekomen,- dat valt enigszins af te leiden uit een notitie van het Hof :
 "Sabbathi 24 apr.1624. Henricus Meilingius heeft met onderteykening van politicque acte ...belooft bij ~~handtasting~~ handtasting in plaets van eede van binnen de stadt Arnhem nyet te sullen coemen sonder voorgaend vercregen consent van de Magistraat off overicheyt van dien". Toen hij het evenwel waagde in juli 1628 een bezoek aan vrienden in Arnhem te brengen,werd hij opgemerkt en kreeg hij 't bevel de stad te verlaten.

Van der Kemp besluit zijn verhaal over M.met de zin:"Hoe het verder met M. is afgelopen,hebben wij niet kunnen ontdekken". Nu,wij mogen zeggen,dat hij met vrouw en kroost voortaan rustig in Borculo is blijven wonen. Hij leefde nog in 1633 en zijn vrouw zeker nog in 1648.

Meilings gezin was van al die wederwaardigheden de dupe en ook de kinderen zullen zich die roerige jaren steeds herinnerd hebben. Het waren er 4 (zie boven):

1. JACOBUS. Hij werd chirurgijn,verhuisde in 1636 naar Arnhem en promoveerde te Franeker 10.10.1637 tot med.dr (zonder titel proefschrift).Midwinter 1649 vertrok hij naar Deventer (Kleine Overstr.),was ouderling ald en lid van de klas-sis. Hij overleed denkelijk in 1665.
 Zijn eerste vrouw,Johanna Marques,overl.te Arnhem 20.7.1636; vervolgens trouwde hij met Margrieta Engelen. Zij hertrouwde de 25.9.1666 te D.met Johannes van Eybergen en stierf 1672.

- Uit Jacobus'tweede echt sproot o.a. voort HENDRICUS, ged. Arnhem 24.3.1649. Hij studeerde te Leiden (ingeschr. 12.9.'58) en het familie-wapen vindt men bij O. Schutte, De wapenboeken der Geld.-Overijss. studenten-ver.n , Zutphen 1975 deel II p.165. Hij promoveerde tot med.dr te Utrecht op 6.9.1660 en vertrok van Deventer naar Zutphen 15.7.1661.
2. HOSEAS. Wonderlijke voornaam, die onder de vroegere Meilings, o.a. te Borne, niet wordt aangetroffen. Ik heb zo 't vermoeden, dat deze naam een speelse vergrieksing is van HOTZE (derde naam van zijn moeder). De naam van zijn vrouw ken ik niet. Hoseas was diaken te Borculo en kerkmeester. In 1650 liet hij te B. een zoon dopen, Johannes Adolf. Deze stud. te Deventer, was pred. te Gelselaar en Eibergen en werd in 1694 afgezet.
- N. 132 en 133 3. ZENO , geb. plm 1618, ov. na 1684. Hij trouwde met Christina van Eibergen, ged. oct. 1621 , overl. plm. 1691.
Z. was burgemeester te B.
Kinderen:
a. Janna, ged. 7.4.1645 te B.
b. Hendricksken, ged. 16.8.1646. Bij de komst van ds Magnus Umbgrove te B. in 1667 was zij lidmaat der kerk.
c. Hendricus, ged. 9.7.1648, - dr juris: in vele conflicten over een erfenis gewikkeld.
d. Gertjen, ged. 15.9.1650.
e. Jan, woonde 1689 aan de Markt te B.
f. HOSEAS
g. Elisabeth, stond 7.3.1731 als getuige te Goor bij de doop van haar nichtje Johanna Elisabeth Slaterus.
4. GERTRUD , gehuwd met Joost Schacht. Verhuisde sept. 1657 naar Deventer. Overleed vóór 1689.

Epiloog.

De naam MEILING zal afkomstig zijn van een landgoed. Ik vond dat bij H.W. Heuvel : " Van een Derk van Dorth, die in 1443 met het huis in de graafschap Zutphen werd beleend en in 1475 door den nieuwen Utr. bisschop David van Bourgondië met het hof te Dorth (ten z. van Bathmen) ... vernemen wij ook, dat hij van zijn broer Alef HET GOED MEILINK in de kring van Dorth.... erfde".

Geraadpleegd o.a.:

Historie
G.Brandt, ~~Geschiedenis~~ der Reformatie, Rotterdam 1704 deel IV.

H.W.Heuvel, Geschiedenis van het land van Berkel en Schipbeek, Lochem

A.C.J.van der Kemp, Kerkelijk leven te Arnhem, Arnhem 1896. 1903.

Rijksarchief Arnhem, Memorie- ende Resolutie-boek (Hof) 22 VII-1.

idem , Berculo Civile proces-dossiers 1618-1810.

Kerkboek Herv.gem.Arnhem,- gemeente-archief.

L.H.Wagenaar, De hervormer van Gelderland (Joh.Fontanus), Kampen 1898.